1975 B Dijk

de zelfzwichter

3

verenigingsorgaan van de

VRIENDEN VAN DE

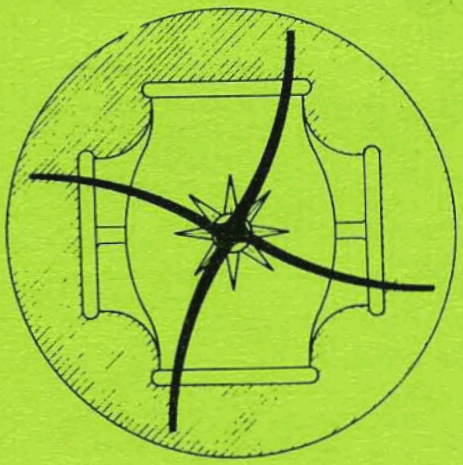

GRONINGER MOLENS

D E Z E L F Z W I C H T E R nr. 3

September 1975

Redacteur L. Bouma, Plantsoenstraat 35, Groningen

- - - - - - - - - - - - - - - -

U merkt dat nu beter wordt gelet op het nummeren en dateren van onze Zelfzwichters.
Het eerste nummer kwam uit in april 1974. Onderwerpen waren een „Ter introductie" van de voorzitter, de Nationale Molendag (11 mei 1974), windbelemmering door nieuwbouw in de omgeving van windmolens, boekennieuws.
Zelfzwichter nr. 2 kwam uit in de zomer van 1974. Onderwerpen waren toen: Molentocht 11 mei 1974, het ontstaan en het voorkomen van de zelfzwichting, stalen molenroeden.
In beide nummers kwamen bovendien bestuursmededelingen en molennieuwtjes voor.

U merkt ook, dat het formaat iets smaller is geworden, om praktische en financiële redenen is afgestapt van het wat incourante folio-formaat.

- - - - - - - - - - - - - - - -

BESTUURSMEDEDELINGEN

Er is een geruime tijd verstreken tussen het uitkomen van de tweede en deze derde Zelfzwichter.
We hoopten aanvankelijk dat we voorafgaand aan de Nationale Molendag weer een Zelfzwichter konden uitgeven. Dit is niet gelukt; pas na de vakanties nemen we nu de draad weer op.

Wel besteedden we op 21 april 1975 in een rondschrijven aandacht aan de Nationale Molendag. Het bestuur heeft een fraaie affiche van ons lid H. Schreuder laten drukken en verspreid.
Bij dit rondschrijven informeerden wij ook naar de

belangstelling voor een excursie langs Groninger windmolens. De opgave bleek hiervoor echter minimaal; zodat dit jaar van het houden van deze excursie werd afgezien.

Evenwel was ook deze Molendag een zeer geslaagde! De molens hadden een druk bezoek. Duidelijk bleek weer de toenemende belangstelling voor onze molens, vooral als het een werkend instrument betreft. De Jonge Jan te Den Andel had meer dan duizend bezoekers!
Ook de pers besteedde veel aandacht aan deze molenhoogtijdag. Veel mensen informeerden bij het V.V.V. kantoor naar nadere gegevens en mogelijkheden voor het maken van een eigen rondrit. Onze vereniging heeft voor het V.V.V. een brochure samengesteld die aan belangstellenden werd uitgereikt.

Contributie

Ook vroegen wij uw aandacht voor het betalen van de contributie. Alle contributiegelden zijn nog niet binnen.
Graag doen wij een beroep op uw medewerking. Indien u voor dit jaar het contributiebedrag (tien gulden) nog niet hebt betaald, wilt u dit alsnog doen door overschrijving op de RABO-bank Groningen-Haren. Het postgironummer van die bank is 802777. Ons rekeningnummer bij de bank is 1622.15.576.

Nieuw adres van de voorzitter

Onze voorzitter, de heer H. van Raalte, heeft de functie aanvaard van directeur van het bejaardentehuis aldaar. Daarmede is hij ook komen te wonen in dit fraaie Noordgroninger dorp. Zijn adres is nu: Vlaslaan 16, Middelstum. Telefoon 05955-820.

Telefoon technisch adviseur

Onze technisch adviseur, tevens tweede secretaris, de heer Bernard Dijk, heeft een telefoonaansluiting gekregen: 05903-722.
Zoals bekend werd dit voorjaar mevrouw Dijk-Rienks getroffen door een zeer zwaar ongeval.

toen ze met haar brommer op weg was van haar ouders (die het muldershuis bij de watermolen Koningslaagte bewonen) naar huis.
Gelukkig is ze volledig hersteld.
Het echtpaar Dijk betuigt langs deze weg dank voor het ondervonden medeleven, ook tijdens het verblijf van mevrouw Dijk in het ziekenhuis en voor de hulp die de heer Dijk vaak ondervond om van en naar het ziekenhuis te komen.

Binnenpret

Binnenpret heet de vrijetijdsmanifestatie, die van 8 tot en met 12 oktober wederom zal worden georganiseerd in het Martinihal Centrum.
Binnenpret 1975 zal:
a. een professioneler aanpak van de doe-het-zelf sector krijgen
b. een informatiecentrum van het Ministerie van Volkshuisvesting, Bouwcentrum en andere voorlichtende instanties omvatten
c. aandacht besteden aan de Tentoonstelling Het Monument onder auspiciën van het Nieuwsblad van het Noorden.

De eerste Binnenpret heeft het vorige jaar groot succes gehad, ook wat onze stand betrof. Het verenigingsleven wordt ook dit jaar weer in de gelegenheid gesteld hun acties en hobbies te tonen aan het publiek.
Wij zullen ook dit jaar weer deelnemen aan Binnenpret. Ons contactpersoon hiervoor is de technisch adviseur B. Dijk, Aduarderdiep 3, Aduard, telefoon 05903-722.
Hebt u ideeën voor Binnenpret of wilt u op een of andere manier een bijdrage leveren? Meldt u zich dan bij de heer Dijk. Uw medewerking wordt op hoge prijs gesteld.

Redactie

In het algemeen hopen wij erin te slagen dat - naast algemene mededelingen en molennieuwtjes - ook artikelen worden opgenomen, die zich op een speciaal onderwerp toespitsen.

In deze Zelfzwichter plaatsen wij een bijdrage van de heer G.A.G. Bierma te Grootegast.
We zijn erkentelijk voor een dergelijke bijdrage en we hopen dat meer leden hun licht niet onder de korenmaat zullen laten schijnen.

We denken hierbij ook aan een medewerker, die enige artikelen verzorgt over het bouwen van tuinmolens. Wij hoopten ons indertijd te verzekeren van de medewerking van de heer Geert Leutholff. Dit zeer sympathieke lid overleed echter plotseling op 10 april 1975.

We hebben ook gemerkt dat onze Zelfzwichters kritiek of waardering uitlokken, veelal echter telenisch of mondeling. Vooral als u kritiek hebt staat de Zelfzwichter voor u open!

We kregen ook een leuke reactie van ons lid K. de Jonge uit Eibergen op de bijdrage van Nienke Boschman in de Zelfzwichter 2. Nienke Boschman begint haar artikel met de Needse molen in de Achterhoek, die er volgens haar niet zo florissant bij zou staan.
De heer K. de Jonge is een der vrijwillige molenaars op deze molen. Hij meldt dat de restauratie - voor wat het muurwerk betreft - het vorige jaar gereed is gekomen. Dit jaar wordt een maalstoel en een houtzaagraam geplaatst. De vlucht is 26 meter; op de binnenroede zitten tenhave-kleppen.

Het zal u waarschijnlijk opvallen dat we wat meer willen vermijden dat firmanamen worden genoemd. Dit kwam in de Zelfzwichter 2 in opvallende mate voor; aanmerkingen hierop zijn dan ook niet uitgebleven.
Het noemen van firmanamen kan echter niet steeds worden vermeden. Soms kan worden gewerkt met een aanduiding, in de trant van „een gloeilampenfabriek te Eindhoven".

- - - - - - - - - - - - - -

DE FISCUS EN DE MOLEN

Inleiding

In het gewest Groningen dateren de belastingen uit het jaar 1506. Omstreeks deze jaren was de Oostfriese graaf Edzard heer over Stad en Ommelanden.
Hij stelde een jaartax in; een belasting die elk jaar terugkeerde.
Elk karspel (= gewest) betaalde zijn quotum, waarbij zo veel mogelijk rekening gehouden werd met de welstand van de boeren.
Er kwamen verschillende belastingen. De meeste van deze belastingen drukte op de boeren.
Zo was er b.v. belasting voor runderen, het zogenaamde hoorngeld - oorgeld voor paarden - , op geslacht vee, en op het gemaal.
Op deze laatste belasting zou ik graag even door willen gaan.

Bij elke molen werd op kosten van de provincie een chercher-huis gebouwd. In dit huis kwam de belastingambtenaar te wonen. Hij moest toezicht houden op al het aan- en afgevoerde koren.
In de dorpen kan men nog het huis aanwijzen, waar deze ambtenaar heeft gewoond. Een paar van deze dorpen zijn b.v. Garnwerd, Uithuizen, Kantens en Zandeweer.
Zo'n huis heette eenmaal „sjarrieshut", of ook wel sarrieshut (chercher - sarchier - sjarrie - sarries).
Sarries was ook de titel, die men aan de belastingambtenaar gaf.

De sarries moest van de vroege morgen tot de late avond thuis zijn. Ook kon hij zich desgewenst door een gevolmachtigd deskundige laten vervangen. Na zonsondergang tot de volgende morgen, op zon- en

feestdagen en tijdens de „predicatiën" was de molen gesloten met de sleutel, die alleen de maalcommies toebehoorde. De molenaar mocht er zijn eigen slot naasthangen.

Deze sarries genoot vrij wonen en had een jaarinkomen van 130-Carolusguldens. Op de Carolusgulden kom ik later terug.
De helft van zijn honorarium werd betaald door de provincie, de andere helft door de belastingpachter. Elk dus 65-Carolusguldens.

De sarries kon door Gedeputeerde Staten worden overgeplaatst naar een andere molen. Twee maal per jaar moest hij de chercher-eed afleggen in handen van de rechter.
Bleken ze meineedig dan werden ze in de molen gegeseld en meteen uit het gewest verbannen. Hun functie was niet bepaald benijdenswaard.
Het was nodig hen door wetsbepalingen in extra bescherming te nemen tegen overlast van de kant van de dorpelingen.
Ook de molenaar werd beëdigd en mocht evenmin als de sarrie de vetmesterij van beesten als nevenbedrijf uitoefenen.
Behalve mulder mocht hij geen bakker wezen.
Tussen zijn huis en dat van de naaste bakker moest een afstand zijn van tenminste 20 Roeden. Ook op deze roeden kom ik verderop terug.

De boeren hadden te zorgen, dat elke zak koren het merk van de eigenaar droeg. Elke molenvracht moest door een geleidebiljet gedekt zijn.
In het jaar 1681 werd de bepaling gemaakt dat, door de sarries, na controle, in het halve provinciewapen gescheurd moest worden.

Het houden van een eigen rosmolen was ten strengste verboden.
Tot het jaar 1855 waren de sarrieshutten in ere.

Opmerkingen

In voornoemd stuk wordt gesproken over een aantal zaken.

1) De Carolus-gulden

Na overdracht van het wereldlijk bestuur over het Sticht (Utrecht) door de Bisschop aan Karel de Vijfde werd de pachtsom berekend in Carolus-guldens.

Een Carolus-gulden was een munt, die geslagen werd op last van Karel de Vijfde, van 1520 af.
Aanvankelijk waren zij van goud, maar na 1542 van zilver gemaakt. Dit kwam door de aanvoer van zilver uit Mexico en Peru (Het ontstaan van onze zilveren gulden).

Voorzover onder de regering van Karel de Vijfde geslagen, werden zij ook wel Keizersguldens genoemd.

Op de Carolus-munt stond de afbeelding van Karel de Vijfde. Karel is in het Latijn: Carolus.

Een Carolus-gulden had een waarde gelijk aan 10 ponden (Lat. pond = gewicht).
Voorheen betaalde men voornamelijk door iets af te wegen. Dit was toen het betaalmiddel. Moest men iets betalen, dan betaalde men b.v. 5 ponden of 10 ponden, enz.
Tevens staat de waarde van 1 Carolus-gulden gelijk aan 20 stuivers. Kortom dus: 10 ponden = 20 stuivers = 1 Carolus-gulden.

2) De Roede

De roede is een Oud-Nederlandse lengtemaat.
Deze maat kan men vergelijken met een afstand van 10 meter. Verder is er nog de Amsterdamse roede en de Rijnlandse roede. Beide maten zijn hiervan gelijk namelijk 3,76 meter.
De naaste bakker moest dus op een afstand wonen van 20 roeden, m.a.w. 20 keer 10 meter = 200 meter, als we tenminste de Oud-Nederlandse maat aanhouden.

G.A.G. Bierma
Hazelaarstraat 7
Grootegast.

- - - - - - - - - - - - - - -

STALEN MOLENROEDEN

In de voorgaande Zelfzwichter heeft de heer B. Dijk een artikel gewijd aan stalen molenroeden. Zoals uit de eerste alinea blijkt maakte hij zijn opmerkingen in de eerste plaats bekend aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg; twee ambtenaren van die dienst hadden hem dat gevraagd.

Evenwel was zijn rapport waard om gelezen te worden door molenliefhebbers. De bijdrage van de heer Dijk moet worden gezien als het luchten van het gemoed van iemand, die de molen een warm hart toedraagt. En dat de heer Dijk van zijn hart geen moordkuil maakt als het molenbelang in het geding is, zal in onze kring niet geheel onbekend zijn. Overigens is het onderschrift onder het artikel: B. Dijk, technisch adviseur van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, verwarrend. De heer Dijk schreef het artikel niet uit hoofde van zijn functie bij onze vereniging. Deze fout komt voor rekening van de redactie. Juist is: B. Dijk, molenaar.

Is het zo nodig een waarschuwende vinger te wijzen naar de roedenfabricage, zoals de heer Dijk deed?

Ons antwoord is: Ja! Immers er braken wel eens roeden. Dit is een onveilige en onaanvaardbare toestand.
Het is tevens merkwaardig, dat van de zijde van de overheid niet eerder en deskundiger op de roedenbouw is toegezien.
Voor Groningen is dit gedeeltelijk verklaarbaar. Roeden voor Groninger molens werden en worden vaak door de molenmaker tevens roedenmaker in Adorp gemaakt; de hebben ook landelijk een goede naam. Gemakkelijk werd aangenomen dat ijzeren (stalen) roeden wel ijzersterk moesten zijn.

De Groninger Molencommissie ging - ook ten aanzien van de roeden van Oudeschans - van deze gedachte uit.

Het kwam door een toeval dat de kwaliteit nader werd onderzocht.

Het was de Molencommissie opgevallen, dat activiteiten van de Monumentenzorg kennelijk tot doel hadden de roeden uit Adorp zo weinig mogelijk aan bod te laten komen. De Molencommissie stelde zich toen de vraag of de kwaliteit van de roeden uit Adorp een rol speelde. Toen ging de Groninger Molencommissie voor het eerst een onderzoek instellen naar de kwaliteit van stalen molenroeden. Dat was in 1970, met inschakeling van een technisch hoofdambtenaar van het bureau Staalconstructies en Werktuigen van de Provinciale Waterstaat van Groningen. De goede kwaliteit van de roeden uit Adorp werd bevestigd en in een rapport vastgelegd. Dit leidde niet tot een koerswijziging van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Men achtte de roeden uit Adorp duur, terwijl men men het beter vond dat de firma in Adorp door het maken van roeden niet in zijn molenbouwactiviteiten zou worden geremd. Ook kwam in één der vergaderingen van de Molencommissie van de zijde van Monumentenzorg de opmerking, dat de roeden uit Oudeschans kwalitatief beter waren dan die uit Adorp.
De Molencommissie was van mening, dat de firma te Adorp Adorp in ieder geval de kans moest hebben een prijsinschrijving te doen; verder dat het de overheid niet aangaat hoe een ondernemer zijn werkzaamheden wil regelen. Bovendien werd besloten ook ten aanzien van de roeden uit Oudeschans een onderzoek in te stellen.

Voor dat onderzoek werden in 1973 bezoeken gebracht aan de landbouwsmederij te Oudeschans; bij twee inspecties was ook de eerderbedoelde technicus aanwezig.
Zeer duidelijk bleek dat het de smid aan goede richtlijnen had ontbroken. Het rapport van de Molencommissie kwam tot een conclusie, die het tegendeel inhield van wat van de zijde van Monumentenzorg was gesteld.

Vanwaar deze geschiedschrijving?

Eigenlijk vooral om aan te tonen, dat niet gesteld

mag worden , dat het de schuld van de smid in Oudeschans zou zijn, dat er minder goede roeden op de markt kwamen. En ook dat de vooruitgang niet heeft stilgestaan.

In de eerste plaats had de Groninger Molencommissie als zo'n 15 jaar eerder de kans gehad deze roedenmaker met technische adviezen van dienst te zijn.
Wel ontving de smid later bijstand van Monumentenzorg; zelfs daadwerkelijke bijstand door in de werkplaats de roeden voor hem af te schrijven. Dit had vooral tot doel het gewenste model (zeeg e.d.) te verkrijgen. Ook kwam Monumentenzorg vaak de opdrachten binnen brengen.

De smid kreeg zo'n achttien jaar geleden zijn eerste opdracht voor het maken van een stalen roede van de molenmaker Roemeling uit Eexta. Dat was voor de molen te Bellingwolde.
Ten tijde van de inspectie waren er in Oudeschans 30 roeden gemaakt. Dat hij toen nog niet kon bogen op dezelfde ervaring als waarover men in Adorp beschikt (waar in het tijdvak 1949-1973 meer dan 200 roeden werden gemaakt) was duidelijk. Bovendien begon men in Adorp met een heel andere aanpak, zoals wij nog zullen verduidelijken.

Gelukkig hebben wij ook met de Oudeschansker roeden nooit kwalijke ervaringen opgedaan; ook niet met de storm van 13 november 1972. Hierbij moet echter wel worden aangetekend, dat de meeste breukrisico tijdens het draaien ontstaat: een technicus spreekt dan van een „dynamische belasting".
Ieder, die de smid in het schilderachtige Oudeschans kent, weet dat hij van goede wil is. Plaatselijk wordt hij wel eens de tovenaar genoemd door zijn vernuftige reparaties en door het maken van siersmeedwerk.
Als roedenmaker was zijn positie soms niet te benijden, want hij had te maken met twee instanties, die niet goed samenwerkten. Hij legde het rapport van de Molencommissie voor aan de Metaal-

unie, die - zoals te begrijpen valt - in een tegenrapport er in de eerste plaats op uit was haar lid van blaam te zuiveren.
Gelukkig heeft de smid graag gebruik gemaakt van de richtlijnen, die de Molencommissie vervolgens opstelde voor de fabricage van stalen molenroeden.

Welke richtlijnen zijn dan voor de constructie van stalen molenroeden belangrijk? Kort samengevat :

1. Alle ijzer (staal) is - zoals de heer Dijk al duidelijk maakte - niet ijzersterk.
   Het staal moet tenminste zijn van de kwaliteit Fe 37B.FN volgens Euronorm 25-72 met certificaat.
   Platen van deze kwaliteiten worden wel „scheepsplaat" genoemd, hoewel deze naam ook wordt toegekend aan platen van mindere kwaliteit.

2. Het samenstellen van de roedewanden en het lassen van stuiken dient te geschieden als op de tekening aangegeven, alsook het verder samenbouwen.

3. Om haarscheuren te voorkomen moeten alle plaatkanten machinaal autogeen worden gesneden; kanten van 4 mm-plaat mogen eventueel worden geknipt.
   Hekgaten moeten in de hoeken worden voorgeboord.
   Uit technische overwegingen verdient het de voorkeur de hekgaten te voorzien van bussen, die thermisch verzinkt zijn.

4. Er moeten voorzieningen tegen corrosie worden getroffen.
   Deze voorzieningen worden in een achttal punten omschreven. Punt 1 is dat de plaat moet worden gegritstraald (om de walshuid te verwijderen) en in de lasmenie gezet. Het is - zoals wel eens gebeurde omdat het in de begroting werd aangegeven - niet juist dat roeden eenvoudig worden gekoolteerd over een walshuid heen of over een roestlaag heen, die hoogstens met een staalborstel werd behandeld. Dit weerhoudt de roestvorming niet; bovendien krijgt men dan zwarte roeden, terwijl hier de tradionele kleur groen is.

Wij hebben in het noorden van Nederland nog met een derde roedenmaker te maken, te weten een smid te Exmorra (Friesland), een collega van de Oudeschansker smid.
Ook hier ging de Molencommissie met haar technicus heen, toen deze smid voor een Groninger molen (namelijk die te Grijpskerk) een roede ging maken.

Onze bevindingen in Exmorra waren gunstig.
Deze smid maakt nog niet lang stalen roeden.
Op uitnodiging van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg begon hij eraan. Vervolgens ging hij de fabricage zorgvuldig voorbereiden, geschrokken als hij was, dat ook in Friesland stalen molenroeden waren gebroken.
Daartoe volgde hij de technische adviezen van de firma Smit Weld B.V. te Nijmegen nauwkeurig op.

De firma Smit Weld B.V. te Nijmegen maakte al ruim 25 jaar geleden voor de eerderbedoelde firma te Adorp een diepgaande studie omtrent stalen molenroeden. De fabricage van roeden werd toen na de oorlog weer op gang gebracht.

Het was voor de Molencommissie toen een nieuwtje, dat deze studie in 1951 in het Polytechnisch Tijdschrift is gepubliceerd. Naast een theoretische beschouwing worden in dit artikel praktische aanwijzingen gegeven. De belangrijkste van deze aanwijzingen komen overeen met de aanbevelingen, die de genoemde technicus van de Provinciale Waterstaat reeds deed, toen hij nog geen kennis had genomen van deze publicatie.

Jammer is, dat men in Exmorra niet beschikt over een werkplaats van voldoende afmetingen.
Op de mogelijke nadelen van het maken van lasconstructies in de open lucht wees de heer Bernard Dijk reeds. Dit nadeel werd in Exmorra onderkend. Men overwoog het toepassen van een eenvoudige, verplaatsbare beschutting (zeildoek).

B. Jongsma

- - - - - - - - - - - - -

M O L E N N I E U W T J E S

Gemakshalve zullen wij ook met deze derde bijdrage de volgorde volgens de nummering van het Groninger Molemboek aanhouden.

Toen in 1949 de Provinciale Groninger Molencommissie werd opgericht, werd uiteraard onmiddellijk de behoefte gevoeld aan een registratie van de Groninger Molens.
Deze kon toen eenvoudig worden verkregen bij de heer B. van der Veen Czn, die in die tijd regionaal inspecteur voor de vereniging De Hollandsche Molen was. De heer Van der Veen bleek bovendien gegevens van verdwenen molens te hebben geordend.

Begonnen werd met een molen in de gemeente Adorp nr. 1 te geven. Met Zuidhorn (nr. 140) hield het dus op, als niet wat te laat was ontdekt dat er toch nog eentje moest worden bijgeboekt. Dat was de watermolen van de Zwakkenburger- en Ellersvelderpolder, onmiddellijk ten zuiden van de spoorlijn te Grijpskerk. Ook deze nr. 141 staat nog in onze aandacht.

Uit het voorgaande blijkt, dat in de provincie Groningen in 1949 nog 140 molens stonden.
Eens waren er in de provincie Groningen ruim achthonderd windmolens. Er waren molens van waaraf men 50 andere molens kon zien.
Ten tijde van de eerste druk van het Groninger Molenboek (1958) waren er nog 100 molens, nu nog 80.
In de nummering zijn dus nogal hiaten gekomen. Gedacht kan worden aan hernummeren, maar dit is niet praktisch.

Nr. 9 - de Krimstermolen aan het Kardingermaar in de gemeente Bedum

Deze watermolen is eigendom van de Molenstichting Hunsingo en Omstreken. Door wijziging van de waterstaatkundige omstandigheden heeft deze molen geen functie meer.
Toch onderzoekt de stichting of deze zeer hecht gebouwde molen door een verplaatsing weer de functie

van reserve-bemalingswerktuig zou kunnen verkrijgen.

Nr. 18 - windkorenmolen Ceres te Spijk

Op 14 juli 1975 heeft in Spijk een windhoos gewoed, zo hebben we in onze (vakantie-)krant gelezen. De ravage was aanzienlijk. Vlak bij de molen waaide een schuur geheel kapot.
Maar ... de molen liep slechts lichte schade op. Het wiekenkruis kwam tijdens de hoos licht in beweging, maar Keizer beschouwde het enigszins toegeven aan de natuurkracht als een voordeel.
De mankementen - o.a. aan het rietwerk - zijn inmiddels door de molenaar zelf hersteld.

Nr. 27 - windkoren- en zaagmolen Fram te Woltersum

Het beginnen van het herstel hoeft waarschijnlijk niet lang meer te duren. Het werk zal worden gefinancierd in werkverruimingsverband (R.C.O.W.-object); het zal worden uitgevoerd door de firma Doornbosch te Adorp.

Nr. 29 - Aeolus te Farmsum

Degene, die de krant nauwkeurig leest, weet dat voor deze korenmolen hetzelfde goede nieuws geldt als voor de voorgaande.
Als nieuwe plaats voor de molen is na overleg - ook met de plaatselijke bevolking - gekozen het Borgshof, alwaar - aan de Borgweg - een aanmerkelijke terreinophoging zal moeten plaatsvinden.
Het is tevens de bedoeling bij de molen een (verenigings-)gebouw van een goed aangepaste architectuur te plaatsen, alsmede een parkeerterrein.

Het Borgshof is - zoals bekend - nu een diepliggend terrein. Het heeft vroeger als ijsbaan gediend. Het terrein behoorde bij een borg, die vroeger niet minder indrukwekkend was dan de Menkemaborg. Niet alleen de borg verdween, ook de hof, want de vruchtbare terpaarde werd weggespit en verkocht.

De molenbouw zal worden uitgevoerd door de fa. Roemeling en Molema te Scheemda.

Nr. 35 - koren- en pelmolen Joeswerd te Feerwerd

Gelukkig staat ook deze molen een betere tijd te wachten. Ook hier zal herstel (door de fa. Doornbosch te Adorp) in R.C.O.W.-verband geschieden.

Nr. 36 - windkorenmolen De Meeuw te Garnwerd

De eigenares van deze molen (tevens eigenares van de voorgaande Joeswerd), te weten de stichting Garnwerder molen De Meeuw, wil trachten het draaiende binnenwerk van de molen weer goed in orde te krijgen. De fa. Bremer te Adorp stelde daarvoor een begroting op.

Nr. 46 - de Hilmahuistermolenpolder te Visvliet

Naar aanleiding van de stormschade van 13 november 1972 werd in september 1973 door de fa. Alserda te Doezum een begroting opgesteld, de begrotingssom was toen ƒ 56.000.---.
Inmiddels is de subsidiëring van dit herstel rond. Het waterschap is met de molenmakerij in overleg getreden.

Nr. 47 - De Hoop van de erven Ekkelkamp te Haren

De restauratie is voltooid; binnenkort zal de oplevering plaatsvinden.
De molen biedt nu weer een fraaie aanblik in het hartje van Haren.
In de volgende Zelfzwichter komen we erop terug.

Nr. 57 - De Jonge Held aan de Friesestraatweg te Leegkerk

Deze molen was al gerestaureerd voordat onze vereniging bestond. De molen ziet er onveranderlijk goed uit.
Toch is hier wel wat veranderd. De heer P. van der Veen heeft als watermulder de bejaarde heer Zijlema opgevolgd. Dat betekende ook dat de vrijgekomen mul-

derswoning moest worden verbeterd om te kunnen voldoen aan de eisen van een jong echtpaar. Deze verbouwing zal menigeen, wiens oog wordt getrokken door de molen, zijn opgevallen, o.a. door het nieuwe rode pannendak.

De molen is door opheffing van het kleine waterschap het eigendom geworden van het Waterschap Westerkwartier. De heer P. van der Veen is als vakman in dienst van dit waterschap.

Wkm. 61 - Windlust te Zandeweer

Hoera, deze molen is uit zijn verdrietige toestand verlost.
Hoera, zegt ook de bevolking van Zandeweer, want men leeft opgetogen mee.
Een plaatselijk molencomité werd gevormd, dat zorgde voor een geldinzameling (de eigenares van de molen, de gemeente Kantens, kwam zo'n ƒ 4000.--- tekort), terwijl ook voorlichtingsavonden werden georganiseerd. Op één van deze avonden vertoonde de heer Chr. Bremer dia's van molenrestauraties. Deze dia's gaven beelden van uitgevoerde restauraties, speciaal wel van de Traanroeier op het eiland Texel. Deze molen is technisch bijzonder interessant, omdat hij meehelpt aan het opwekken van electriciteit.
Op een andere avond geeft de heer P. Hellinga een lezing. Zijn dia's gaven een overzichtelijk beeld van molens in Nederland, de verschillende typen, hun onderdelen en hun werking. Ook de Groninger Molencommissie was op beide avonden vertegenwoordigd voor het geven van algemene informatie.

Sinds enige weken is de molen voorzien van een nieuwe kap en wiekenkruis, die er met een moderne hijskraan geplaatst zijn.
Helaas kan de restauratie (ook een R.C.O.W.-object) niet in een keer doorstromen; voorshans was slechts ruim een ton beschikbaar. Mede door enkele tegenvallers moet een financiële aanpassing plaatsvinden.

Nr. 71 - korenmolen te Niebert

De restauratie van deze zeskante molen is grotendeel door de fa. Alserda voltooid.
De begroting van februari 1974 bedroeg ƒ 70.000.--, maar deze is niet toereikend gebleken.
De toekenning van de rijkssubsidie geschiedde op basis van de stormschaderegeling.

Nr. 74 - korenmolen De Hoop te Middelstum

Ook deze molen zal in R.C.O.W.-verband worden verbeterd. De eigenares - de gemeente Middelstum - heeft het werk opgedragen aan de molenmaker J. Schuitema te Wierumerschouw.
De verbetering zal vooral het uitwendige van de molen betreffen. Het zou zeer veel geld kosten de molen ook als instrument weer in orde te maken. Het binnenwerk is namelijk zeer incompleet.

Nr. 80 - De Zwaluw te Nieuwe Pekela

De restauratie van deze ronde stenen korenmolen is na een drietal jaren gereed.
Soms zat er wel eens oponthoud in het werk tot verdriet van de molenaar E.D. Pot. Want een van de opvallendste feiten van deze molen is, dat hij toebehoort aan een zeer actieve molenaar en zakenman. Hij wordt hierin bijgestaan door zijn vrouw, die o.m. de boekhouding verzorgt, en zijn zoon Henk.
De windkracht staat bij de familie hoog aangeschreven. Eén roede is nu voorzien van tenhave-kleppen. De werking hiervan is te vergelijken met het in Groningen zozeer bekende oudere systeem van de zelfzwichting. De molenaar is over de werking van deze roede, juist in combinatie met een zeilroede, zeer tevreden.
Het malen van broodgraan met de nieuwe stenen werd een succes. De plaatselijke warme bakker nam een proef met het meel en zijn klanten gaven prompt de voorkeur aan "dat lekkere brood".

Verschillende vaklieden hebben aan de restauratie gewerkt. Aannemer Postema te Groningen verbeterde het muurwerk en Roemeling en Molema zorgden voor het mo-

lenmakerswerk. Toen laatstbedoelde firma een tijd druk elders was bezet, maakte Doornbosch enkele zolders in orde.
De restauratie kostte een anderhalve ton. Uiteraard wordt dit bedrag voor het overgrote deel gesubsidieerd, maar de inbreng van de molenaar zelf was hier opmerkelijk.
Op 12 juni j.l. vond de feestelijke oplevering plaats. Ook burgemeester Evenhuis en wethouder Volders waren hierbij aanwezig.

Nr. 134 - De Vriendschap te Winsum

Deze enigszins opmerkelijke korenmolen gaat ook betere tijden tegemoet. Opmerkelijk is de molen doordat de achtkantstijlen doorlopen van de stenen stiepen tot aan de kap. Ook het onderachtkant is grotendeel met hout bekleed; het muurtje, dat nu nog bouwvallig is, gaat tot een 2 meter hoogte. Het herstel vindt plaats in R.C.O.W.-verband. In augustus j.l. haalde de fa. Bremer de kap naar beneden.
Als deze restauratie klaar zal zijn, heeft de gemeente Winsum twee goede dorpskorenmolens in haar bezit.

Nr. 139 - korenmolen te Enumatil

Toen in het voorjaar van 1974 leden van onze vereniging met medewerking van de gemeente de molen met de Nationale Molendag weer wilden laten draaien, bleek helaas dat niet veel meer kon worden gedaan dan het netjes schoonmaken van de molen.
Er bleken mankementen te bestaan en hoewel de gemeente opdracht gaf tot verbetering, kwam het niet zover. Overigens bleek bij latere inspectie dat de molen een beperkte restauratie behoeft.
Om voortgang in de zaak te krijgen heeft de gemeente zich inmiddels tot een andere molenmakerij gewend.

Tevens tracht het gemeentebestuur van Zuidhorn te komen tot een restauratie van de eveneens in haar bezit zijnde korenmolen:

nr. 140 - De Specht te Zuidhorn

Gelukkig wordt deze molen in het kader van het jaarlijkse onderhoud zo goed mogelijk in stand gehouden. Hij draait vrij geregeld.
Toch is duidelijk geworden dat ook deze molen een beperkte restauratie behoeft.

Bij het bovenstaande overzicht maken we geenszins aanspraak op volledigheid.
Een volgende keer zullen zeker molens aan bod komen, waarvan het nieuws dan weer actueler is geworden.

Dat zal dan o.m. van toepassing zijn op de windkorenmolen te Grijpskerk. De omvangrijke restauratie aan deze molen is gereed. Op vrijdag 26 september a.s. te 13.00 uur wordt de molen weer feestelijk in gebruik gesteld.

Verder hadden we graag gezien dat we al veel eerder melding hadden kunnen maken van de restauratie van de korenmolen De Zwaluw te Zuurdijk, gemeente Leens.

Deze molen staat al jaren er bedroevend bij. De Vereniging De Hollandsche Molen heeft zich het lot van deze molen aangetrokken en ging tot aankoop over.

Uiteraard was een herstel als tweede stap beraamd. De vereniging heeft geen moeite achterwege gelaten om hiervoor middelen te vinden. Zo is nu een BOUWPLAAT van De Zwaluw gemaakt. Van deze bouwplaat kunnen wij een model van de molen maken.

De molenplaat kost ƒ 8,50, waarvan ƒ 1,-- voor het herstel is bestemd. U kunt de plaat op alle ANWB-kantoren verkrijgen en schriftelijk bestellen bij de ANWB, afd. Bestellingen, postbus 2200, Den Haag.

In het Nieuwsblad van het Noorden van 11 september 1975 wordt op pag. 13 aandacht aan deze actie besteed. Een kleine afbeelding van de bouwplaat is daarbij afgebeeld.

B. Jongsma

- - - - - - - - - - - - - - -

Heeft de inhoud van deze Zelfzwichter uw aandacht getrokken, maar u is nog geen lid ?

Door een jaarlijkse bijdrage, met een minimum van ƒ 10,--, kunt u lid worden van onze vereniging. Hoe u dit bedrag kunt overmaken leest u onder "bestuursmedelingen" van deze Zelfzwichter.

Ons werk bestaat uit het in stand en in de belangstelling houden van de Groninger molens en in 't bijzonder het in stand houden van wiekverbetering, zoals zelfzwichting. Hiertoe behoort onder meer steun aan het Gilde van Vrijwillige Molenaars in de provincie Groningen, bij het in beheer en onderhoud nemen van molens door gediplomeerde leden van het Gilde.
Het doen bemalen van molens in bezit van particulieren, stichtingen, verenigingen en gemeenten, waarbij eventuele gebreken worden waargenomen en ter kennis worden gebracht aan bevoegde instanties zoals de Provinciale Groninger Molencommissie, waarmee door uitwisseling van bestuursleden een goede samenwerking is bereikt.
Als regel zal er twee maal per jaar een contactavond met film en dia's worden georganiseerd, verder zo mogelijk een molentocht, enz.

U kunt zich opgeven als lid bij de 2-de secretaris: de heer B. Dijk, Aduarderdiep 3, Aduard.

- - - - - - - - - - - - - -

Vereniging VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS
sekretariaat: B. Nijk, Aduarderdiep 3, Aduard
contributie minimaal 10 gulden per jaar op de
rekening van de "penningmeester Vrienden Groninger Molens"
bij de RABO-bank te Adorp.
het gironummer van de bank is: 872503
t.n.v. RABO-bank 'Adorp' te Sauwerd.